

Klarspråk.

BULLETIN FRÅN SPRÅKRÅDET NUMMER 2019/4

Grattis språklagen tio år!

En dörröppnare, en grund att stå på och något att luta sig mot. När jag frågade några myndigheter vad språklagen har betytt för deras klarspråksarbete framträder bilden av ett hus med en tydlig stomme. Framför allt är det något att gå till när man behöver stöd i sin argumentation.

I år är det tio år sedan språklagen trädde i kraft, och det uppmärksammar vi i det här

numret. Vad har hänt på den här tiden? Är det fler som arbetar med klarspråk nu än före språklagen? För att ta reda på hur det står till skickade vi på Språkrådet ut en enkät till landets alla kommuner, regioner och myndigheter och ställde frågor om deras klarspråksarbete.

Vi tog sedan hjälp av Karin Hansson för att sammanfatta resultaten och göra en fördjupad analys. I artikeln här intill berättar hon om vad hon kommit fram till och om hur vi på Språkrådet skulle kunna förbättra vårt stöd till klarspråksansvariga.

Jennie Spetz har tittat närmare på mejl som privatpersoner har skickat till myndigheter och som anknyter till språklagen. Trots att språklagen har ett enkelt språk är den ganska svår att tolka och förstå, skriver hon.

Till sist vill jag påminna om Klarspråkskristallen. I år vann Skatteverket, men vem tar hem nästa års fina pris? Dags att nominera nu!

Gabriella Sandström, redaktör

Illustration: Robert Nyberg

Klarspråk gör vi tillsammans

En av Språkrådets viktigaste uppgifter är att stötta det offentliga klarspråksarbetet, enligt språklagens krav på vårdat, enkelt och begripligt språk. Ett sätt att hålla koll på hur det går är enkäten som Språkrådet skickar ut med några års mellanrum till alla myndigheter, regioner och kommuner.

Glädjande nog visar årets enkätsvar att fler och fler jobbar med klarspråk – från knappt 60 procent 2006 till drygt 80 procent 2019. I årets enkät, precis som i de tidigare, är de vanligaste aktiviteterna att utbilda skribenter och förbättra mallar för brev och liknande. Mottagaranpassade texter är det resultat som flest anger, och det vanligaste hindret för att arbeta med klarspråk är tidsbrist.

I år när språklagen fyller tio år passar det bra att satsa särskilt på att förbättra Språkrådets insatser för att främja klarspråksarbetet hos myndigheterna. Stödet i dag består främst av råd, rekommendationer, verktyg och kompe-

tensutveckling för klarspråksansvariga. Vad är det då som det behövs mer av? Under hösten har jag haft förmånen att få undersöka den saken genom att intervjua klarspråksansvariga på totalt 13 statliga myndigheter, regioner och kommuner.

Hur är det då att jobba med klarspråk? Intervjupersonerna berättar om ett roligt men många gånger ensamt jobb. Språkrådet spelar en viktig roll – som kunskapsbank, rådgivare och auktoritet att hänvisa till i frågor om språkriktighet och lagkrav.

Av intervjuerna framgår att främjande omständigheter är bland annat medvetenhet om vikten av klarspråk runt om i organisationen, inte minst hos ledningen. Det underlättar också om den klarspråksansvariga har ett tydligt uppdrag som är allmänt känt.

Forts. på nästa sida. ►

● ● **Årets enkätsvar visar att fler och fler jobbar med klarspråk.**

Vad har språklagen betytt för klarspråksarbetet i din organisation?

påverka alla sorters texter, även de som man på en myndighet på 90-talet kanske inte tänkte på: e-tjänster, webbformulär och e-postmeddelanden. Språkvården har etablerats som en självklar del i arbetet, och vi behöver inte be om att vara med.

*Ingela Kjeller och Malin Bornhöft, språkvårdare på Bolagsverket.
Foto: Anders Thorsell.*

oss mot den för att få tyngd i vårt arbete med klarspråk. Ett av våra huvuduppdrag är ju att se till att Sveriges lagar och regler följs. I det perspektivet borde det vara ännu mer självklart att vi själva följer språklagen. Vi jobbar på det!

*Linda Andersson, kommunikötör på Länsstyrelsen i Västra Götaland.
Foto: Amelie Wintzell.*

– Allt, skulle jag tro. Att Migrationsverket efter lagens införande inledde ett systematiskt klarspråksarbete var säkert ingen slump. Det fanns engagerade personer i organisationen som verkade för det, och jag tror att lagen och uppmärksamheten kring språkfrågorna hade en avgörande betydelse. Det är också viktigt att kunna hänvisa till språklagen när man behöver argumentera för sin sak.

Anna Hammarström, språkexpert på Migrationsverket. Foto: Björn Bjarnesjö.

– Språklagen utgjorde startpunkten för Helsingborgs stads arbete med klarspråk, och den har hela tiden varit den grund vi stått på. Vi har tagit paragrafen om att ”språket i offentlig verksamhet ska vara värdat, enkelt och begripligt” på allvar och sedan 2014 utbildat cirka 5 000 medarbetare i att skriva texter som är både korrekta och lätta att förstå.

*Palle Lundberg, stadsdirektör i Helsingborgs stad.
Foto: Lena Evertsson.*

– Klarspråksparagrafen har varit både vägvisare och dörröppnare för oss som driver klarspråksarbetet på Design- och varumärkesavdelningen på PRV. ”Värdat, enkelt och begripligt” är den naturliga och gemensamma utgångspunkten för att få med hela verksamheten i arbetet. Eftersom vi är en myndighet med en juridiskt styrd verksamhet är det dessutom centralt att stå på en gedigen juridisk grund.

Andreas Östlund, varumärkeshandläggare på Patent- och registreringsverket.

– Bolagsverket fick Klarspråkskristallen redan 1998, och språklagen bekräftade ytterligare att vi gjorde rätt. Lagen har gjort att det blivit enklare för oss att

– Det är stor skillnad på våra texter i dag, jämfört med för tio år sedan. Språklagen har definitivt bidragit till att våra texter har blivit bättre. Vi lutar

► Intervjupersonerna anser att Språkrådet ger bra stöd, men de ser även behov av mer. Det som efterfrågas kan delas in i fyra delar:

- stöd i att driva klarspråksarbete, t.ex. i form av seminarier
- pedagogiskt material, t.ex. exempel på övningar och kursupplägg
- verktyg för att avlasta den klarspråksansvariga, t.ex. lättfattlig vägledning i språkriktighetsfrågor

• stöd i att övertyga ledningen om behovet av klarspråksarbete, t.ex. en modell för att beräkna hur mycket man kan spara på bättre texter.

Med de här kunskaperna som bas börjar Språkrådet nu planera förändringar att göra under 2020. En sak är redan klar: Det är en mycket god idé att hitta vägar till mer samarbete mellan Språkrådet och dem som jobbar med klarspråk på

myndigheterna, för det är hos dem som mycket nödvändig kunskap finns.

Fortsättning följer, med andra ord! En rapport med alla resultat av enkäten och intervjuerna kommer att publiceras på www.iso.se.

Karin Hansson, språkvårdare på SCB, under hösten 2019 anställd på Språkrådet

Språklagen – en enkel men ändå krånglig lag

I mitt arbete som utredare ger jag råd till myndigheter om hur språklagen ska tolkas. Enskilda medborgare talar jag däremot sällan med. Men medborgarens uttolkning av språklagen är långt ifrån oviktig. Det är ju först och

Foto: Tommy Lyxell.

främst för medborgarnas skull som myndigheter ska skriva vårdat, enkelt och begripligt. Under språklagens jubileumsår 2019 har jag i mitt projekt *Språklagen och medborgaren* valt att rikta ljuset på medborgarens tolkning av språklagen.

Via en grupp utvalda myndigheters diarium har jag letat upp de mejl som under 2009 och 2018 skickats från privatpersoner till myndigheter och som på något sätt anknyter till språklagen. Jag hittade inte så många. Lite fler fann jag när jag också inkluderade departementen. Medborgare verkar alltså betydligt oftare vända sig till regeringen än till förvaltningsmyndigheter i ärenden som rör språklagen.

Medborgarnas mejl till regeringen handlade ofta om hur lagen ska tolkas i enskilda ärenden: En patient som anser att sjukhuset hen just besökt bryter mot språklagen eftersom läkaren inte talade begriplig svenska. En förälder som frågar om språklagen innebär att hans son har rätt till särskilt språkstöd i skolan. En annan som menar att en statlig utredning inte kan innehålla uttrycket "public service" eftersom det inte är svenskt.

Från brevskrivarnas perspektiv verkar det svårt att ringa in vad språklagen kan

användas till. Är språklagen en krånglig lag?

Språklagen har en enkel språkdräkt. Lagtexten följer onekligen klarspraks-idealet. Den är kort, innehåller inga särskilt krångliga ord, och dispositionen är väl avvägd. Ändå är språklagen en ganska krånglig lag att förstå – men krånlet ligger snarare i omständigheterna än i språket.

Krånlet nummer ett är att språklagen är en ramlag, vilket innebär att den anger principer men inga detaljer. Ramlagar är av tradition vanliga i Sverige. Till dess fördelar hör en ökad flexibilitet för myndigheterna – som förhoppningsvis kan ge bättre möjlighet att tillvarata medborgarnas intressen i olika hänseenden.

Ramlagar som språklagen förväntas få sitt egentliga innehåll först när förvaltningsmyndigheterna tolkar lagen i enskilda ärenden. De kompletteras ofta med mer detaljerade föreskrifter. I språklagens fall finns dock inga sådana detaljerade regler, så myndigheterna lämnas mer ensamma än vanligt med sin tolkning. Detsamma gäller förstas medborgarna.

Krånlet nummer två är att språklagen är en skyldighetslag. Det innebär att lagen pekar ut myndigheternas skyldigheter, inte individens rättigheter. Det kan tyckas som två sidor av samma mynt, men inte ur ett juridiskt perspektiv. Språklagen skulle inte vara särskilt användbar när det gäller en elevs rätt att till exempel få modersmålsundervisning. Däremot som en blåslampa på kommunen för att den ska ordna med undervisningen.

Vilka svar fick patienten som var missnöjd med sin läkare och mamman som efterfrågade bättre språkundervisning? Tja, ett tredje krånlet, som inte bara gäller språklagen, är att departementen ju inte alls kan besvara dessa frågor. Departementen får inte tolka lagen och inte heller uttala sig om enskilda ärenden – det är förvaltningsmyndigheternas uppgift.

Så även om språklagen är lite krånglig i sin vaghet, behöver kanske medborgare oftare vända sig till myndigheterna. Till exempelvis Skolverket, Försäkringskassan eller kommunen, så att myndigheterna var för sig får fundera över språklagens intentioner utifrån sin verksamhet. Kör de fast kan de alltid ringa Språkrådet, så kan vi fundera tillsammans.

Jennie Spetz, utredare på Språkrådet

Språkfrågan

Hemsida, webbplats, webb eller sajt?

● ● Vilket av de orden som passar bäst har med sammanhanget att göra. Vi rekommenderar i första hand *webbplats* som benämning på en samling av webbsidor. Det kan inte missförstås och passar i de flesta sammanhang.

Ordet *hemsida* är vanligt och används oftast synonymt med *webbplats*. Det fungerar många gånger utmärkt. I vissa sammanhang, till exempel i myndigheters texter eller i texter av teknisk natur, kan *webbplats* vara att föredra eftersom *hemsida* kan uppfattas som oprecist eller vardagligt.

Sajt används som synonym till *webbplats*, och är i svenska texter bättre att använda än den engelska stavningen *site*. *Sajt* är för många ett ganska vardagligt ord, som därför passar sämre i formella sammanhang.

I många fall passar även kortformen *webb*, och det förekommer även i sammansättningar som *föräldrawebb* (webbplats för föräldrar) och *utbildningswebb* (en webbplats om utbildningar).

Åsa Holmér, Språkrådet

Notiser

Krångelombudsman i Helsingborg

HELINGSBORGs STAD har anställt en krångelombudsman, Malin Johnsson. Hennes uppdrag är att ”avkrånglifera” Helsingborg och exempelvis förenkla blanketter och e-tjänster. Både invånare och företagare kan lämna förslag på sådant som inte fungerar till krångelombudsmannen. Även Karlstads kommun har beslutat att inrätta en sådan tjänst.

Nominera till Klarspråkskristallen!

SNART ÄR DET dags igen – vässa argumenten och nominera din organisation till Klarspråkskristallen 2020! Temat för kristallen den här gången är nya metoder och nya kanaler för klarspråksarbete. Senast den 10 febr-

ari behöver vi ha nomineringarna. Mer information finns på isof.se/kristallen.

Skrivråd och skrivstrategier i Skrivboken

DEN KLASSISKA handboken *Skrivboken* av Siv Strömquist har kommit ut i en åttonde upplaga. Här finns mönster för vanliga texttyper som pm, dagordningar, mötesprotokoll och rapporter. Författaren tar bland annat upp ämnen som att skriva genusneutralt och att göra källhänvisningar. I boken finns också uppdaterade avsnitt om språkriktighet och interpunktion.

Två nya språkvårdare

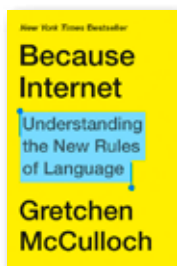
DEN 2 DECEMBER förstärktes Språkrådet med två nya språkvårdare i svenska: Linnea Hanell och Johanna Ledin. Välkomna!

ISO-standard för klarspråksarbete

INTERNATIONAL Plain Language Federation ska utveckla en standard för klarspråk under den internationella standardiseringsorganisationen ISO. En standard är ett gemensamt ”recept” på hur något ska göras eller genomföras. Klarspråksstandarden ska innehålla språkneutrala principer och riktlinjer. Senare kan det utvecklas mer detaljerade standarder och kompletteras med exempel för enskilda språk.

Internet och språket

VAD GÖR INTERNET med språket? Hur anpassar vi oss efter olika

sociala sammanhang på nätet? Sociala medier driver på språkutvecklingen och ger samtidigt

goda möjligheter för forskare att undersöka språkförändringar i realtid. Den populärvetenskapliga boken *Because Internet* är skriven av Internetlingvisten Gretchen McCulloch.

Vill du hellre läsa Klarspråk digitalt?

DU SOM PRENUMERERAR på den tryckta tidningen kan i stället få ett mejl med en länk till det nya numret. Då kan du läsa Klarspråk antingen som pdf eller som artiklar på webben. Perfekt när du till exempel vill kunna ställa in storleken på texten själv. Hör av dig till klarsprak@isof.se om du vill ändra prenumerationen.

Ur kalendariet

13 mars 2020: Språkrådets heldagsseminarium om att ta klarspråksarbetet ett steg vidare, Stockholm.

20 mars 2020: Språkforum, Språktidningens konferens, Stockholm.

5 maj 2020: Språkrådsdagen, Språkrådets heldagskonferens, Stockholm.

29 maj 2020: Språkrådets heldagsseminarium om att starta och driva klarspråksarbete, Stockholm.

30 september–2 oktober 2020: Clarity, internationell klarspråkskonferens, tema: *Access for all*, Washington DC, USA.

19–20 november 2020: Nordisk klarspråkskonferens, tema: *Klarspråk 2020 – nya metoder och nya samarbeten*, Stockholm.

Klarspråk.

En tidning från Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen. Box 20057, 104 60 Stockholm
Ansvarig utgivare: Harriet Kowalski
Redaktör: Gabriella Sandström
Tfn (växel): 0200-28 33 33
E-post: klarsprak@isof.se
Webbplats: www.isof.se/klarsprak
facebook.com/sprakradet
twitter.com/sprakradgivning
Tryck: Lenanders Grafiska AB.